

FAKITERMELÉSI LEHETŐSÉGEINK FELMÉRÉSE

Molnár
László

Az erdőgazdálkodás, fafeldolgozás 1970-ben bekövetkezett vertikális integrációja, mely szerencsésen kiegészült terület-összevonásokkal is, több nem kívánatos, párhuzamos fejlesztésnek vette elejét. Három év tapasztalatai után akaratlanul is felvetődik bennünk a kérdés: mennyire sikerült az átszervezéssel, a közgazdasági ösztönzőkkel a vállalatok beruházásait, fejlesztési tevékenységét, gazdálkodását az ágazat egészét tekintve kedvezően befolyásolnunk?

Kiemelten:

- az alaptevékenységek (erdőművelés — fakitermelés — fafeldolgozás) fejlesztésének aránya megfelelő-e;
- helyes-e a végrehajtott és tervezett fejlesztések sorrendje;
- hatékonyan érvényesülhet-e a központi koordináló akarat?

Úgy gondolom, minden szakember számára megnyugtató, hogy éppen ezekre a kérdésekre kíván választ, programot adni az a fejlesztési terv, amely a MÉM határozata értelmében és irányításával a közeljövőben készül el. E tervben megjelölt egyik alapvető feladat a belföldi faanyagforrások felmérése.

Erdőgazdaságunk abban a szerencsés helyzetben van, hogy az e célra szükséges alaptervnek viszonylag rövid időn belüli elkészítéséhez megbízható ada-

Fakitermelési
ezer ha-ban és

Használati mód	Tölgy		Cser		Bukk	
	ter.	fat.	ter.	fat.	ter.	fat.

1. Jelenlegi üzemtervi előírás szerint (aktualizálás nélkül)

Véghasználat	3,4	832	3,5	884	1,8	587
Vastag gyér. }	—	221	—	259	—	225
Vékony gyér. }	—	—	—	—	—	—
Tisztítás	—	—	—	—	—	—

2. 1970—80 között

a) Erdőterv aktualizálása szerint (hozádéksszabályozás nélkül)

Véghasználat	—	644	—	716	—	464
Vastag gyér.	—	221	—	240	—	288
Vékony gyér.	—	—	—	—	—	—
Tisztítás	—	—	—	—	—	—

b) Hozzádéksszabályozással korrigálva

Véghasználat	2,4	612	3,0	680	1,4	440
Vastag gyér.	3,9	176	4,3	188	5,0	225
Vékony gyér.	1,4	42	1,5	45	1,7	55
Tisztítás	6,0	24	6,8	27	8,0	32
Együtt		854		940		752

tokkal rendelkeznek, s ahhoz már hozzá is kezdett. Régóta igényünk és törekvésünk fakitermelési lehetőségeink megismerése, ez azonban mindeddig — a kézi számítás nehézsége és időigénye miatt — nem terjedhetett tovább az üzemi előírások mennyiségi elemzésén. Ezért is fogadtuk különös örömmel az ERDŐTERV-nek az Északi Középhegységre összeállított gépi aktualizálási programját.

Mint ismeretes, ez az újszerű feldolgozás adataival a fahasználati tervezéshez nyújt nagy segítséget, s egyben eligazítást ad 1990-ig a fakitermelési lehetőségekre. Ennek birtokában módunk nyílt arra, hogy végre hosszabb távra is kidolgozzuk, ezáltal megismerjük fahasználati lehetőségeinket használati módban, fajban, választékban, méretben, még erdészeti bontásban is. Számításaink érthetően közelítő pontosságúak. Magukban az alapokban is lehet kisebb-nagyobb hiba, de úgy ítélem meg, hogy a nagy számok törvénye alapján e hibák többnyire kiegyenlítődnek. A számításokban alkalmazott sajátos lépéseknél pedig a gyakorlati tapasztalatok, s a korábbi évek tényadatainak elemzése bátorított bennünket.

A téma vizsgálatában és a következtetéseim alapját képező számításainkban a következő adatokra támaszkodtam:

- aktualizált véghasználati bruttó fatömeg fafajonként, állomány átlag-átmérő szerint — 2 cm-es vastagsági kategóriánként — 1970—80 és 1980—90 között;
- aktualizált gyéritési bruttó vastag fatömeg fafajonként, állomány átmérő szerint 1970—80 között 2 cm-es kategóriánként;
- vágásérettségi mutató és fatömeg korosztályonként, átlag átmérő szerint;
- termőhelyi csoportonkénti fatömeg megoszlás;
- terepadottságok mutatói (eddigiek az ERDŐTERV gépi adatfeldolgozásai);
- élőfakészlet megoszlása a korosztályokban, vágásérett állományok kitermelési lehetőségét 30 évre levezetve az üzemi tervek aktualizálása nélkül;

1. táblázat

lehetőség
bruttó ezer m³-ben

G y e r t y á n		A k á c		E g y é b		Ö s s z e s	
ter.	fat.	ter.	fat.	ter.	fat.	ter.	fat.
0,7	140	1,3	163	0,2	46	10,9	2552
—	187	—	24	—	85	40,8	1001
—	—	—	—	—	—	31,4	103
—	—	—	—	—	—	—	—
—	122	—	156	—	41	—	2143
—	179	—	7	—	64	—	999
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
0,8	114	1,0	148	0,3	42	9,1	2036
3,2	140	0,1	5	1,3	49	17,8	783
1,1	34	0,4	2	0,2	11	6,3	189
5,0	20	1,2	5	1,6	3	28,6	111
—	308	—	160	—	105	—	3119

- üzemtervi előírások, véghasználati ténytípusok;
- hozadékszabályozás szempontjából aktuális, vágáséretté váló korosztályok területének és fatömegének levezetése (utóbbiak az erdőgazdaság saját feldolgozásai, készítette *Dsupin János*);
- statisztikai választékbecslési táblázat (1969-ben készítette *Futó Antal*);
- az állomány-átlagátmérő fatömeg-százalék szerinti szórása, az 1969. és 1970. évi becslési jegyzőkönyvek gépi adatfeldolgozásával számítva (*Jablonkay Zoltán* és *Dsupin János* munkája);
- 1969., 1970. és 1971. évi fahasználatok ténytípusainak fafaj, méret, termőhelyi csoport, használati módok szerinti értékelése (az *ERDŐTERV* gépi adatfeldolgozása).

A felsoroltakból módunk volt összeállítani azokat a táblázatokat, amelyek megfelelő áttekintésre adnak lehetőséget. Itt csupán a legjellemzőbbeket mutatom be, ezek elégségesek a következtetések levonásához (1. táblázat).

A fakitermelés lehetőségeit bemutató táblázatokról mindenekelőtt megállapítható, hogy az előhasználati fatömegben nincs jelentős eltérés. Nagy az ellentmondás azonban a gyérités területében. Ennek ismert oka: az 1965 előtt készült üzemtervek a maximális gyéritési lehetőséget alacsony fatömeggel vették számításba. (Üzemterveink átlagos lejárati ideje 1973.) Szembeötlő azonban a véghasználati fatömeg három adatsorában mutatkozó eltérés. Az *ERDŐTERV* aktualizálása is 19%-os visszaesést jelent az üzemtervi előírással szemben, a hozadékszabályozással finomított számításunk pedig átlagosan évi 60 ezer m³-rel kevesebb mennyiséget ígér az üzemtervi előírásnál, zömében a tölgy, bükk és cser fafajból. Ez az összehasonlítás azonban nem jelent feltétlen jelentős ellentmondást, hiszen az üzemtervi előírás adatai nincsenek aktualizálva, sem prolongáltan hozadékszabályozva.

Az 1980—1990 közötti időszakra nem állt annyi adat rendelkezésünkre, hogy határozott megállapításokat tehetnénk, azonban a helyzet felmérésére alkalmas kimunkálásaink a véghasználat további jelentős leszűkülésére mutatnak. Mivel a fatechnológia fejlődése, a fafajpolitika változása, a piaci kereslet nagymértvű eltéréseket is képes áthidalni, ezért az összevetést ma nem volna célszerű és reális értékelni.

A gazdaság jelenlegi választékolási gyakorlata alapján kimunkáltuk az 1970—1980 (ezen belül 1976—1980) és az 1980—1990 közötti időszak választéktervét. Ezt kiegészítettük az egyes választékok méret (átmérő) szerinti százalékos megoszlásával. Az adatokat a 2. táblázat szemlélteti rönkre és kivágásra (fagyártmányfa) vonatkozóan. Megállapítható, hogy az 1980—1990 közötti időben véghasználható állományok átlagátmérőjének csökkenése a termelhető választékok középátmérőjét kedvezőtlenül befolyásolja, a rönk és a kivágás „vékonyodik”.

Számításaink módját és pontosságát kielégítőnek tartom a használatok tendenciájának jellemzésére és mértékének megállapítására. Az adatokból pedig a gazdálkodás és a műszaki fejlesztés számára is további lényeges tanulságok vonhatók le. Ezek közül kiemelem a következőket:

A termelési lehetőségek időszakonként eltérőek, függően a korosztály- és termőhelyi viszonyoktól, valamint az előző időszakban folyt gazdálkodástól.

Nagyobb jelentőséget kell kapjon a nemes fafajoknak méret szerinti elbírálása (vágásátmérő!).

A fakitermelés mennyiségi változása csak kivételesen jelentheti a választékoknak és a termelési költségeknek arányos változását. Erre már részletesen utaltam az *Erdőgazdaság és Faipar* 1968. júniusi számában megjelent cikkemben.

Választékok százalékos méretmegoszlása kéreg nélküli középátmérő szerint

Méret cm	T	B	Cs	Gy	A	T	B	Cs	Gy	A	T	B	Cs	Gy	A
	1970—80					1980—90					1976—80				
Rönk															
18	9	5	10	15	15	11	6	10	15	15	11	5	10	15	15
20	10	6	12	25	20	12	7	12	25	20	12	6	12	25	20
22	12	6	14	30	20	13	8	14	30	20	13	6	14	30	20
24	13	7	15	20	15	13	8	15	20	15	13	7	15	20	15
26	13	8	14	10	10	12	9	14	10	10	12	7	14	10	10
28	12	8	13		10	11	9	13		10	11	8	13		10
30	10	9	9		10	9	9	9		10	9	8	9		10
32	7	9	6			6	8	6			6	9	6		
34	5	9	4			5	8	4			5	9	4		
36	4	8	2			3	8	2			3	9	2		
38	2	8	1			2	7	1			2	9	1		
40	1	7				1	5				1	7			
42	1	5				1	4				1	5			
44—	1	5				1	4				1	5			
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kivágás															
16	8	5	8	10	10	10	7	8	10	10	10	4	8	10	10
18	9	6	10	15	10	11	7	10	15	10	11	5	10	15	10
20	12	7	12	20	15	13	8	12	20	15	13	6	12	20	15
22	13	7	13	20	20	12	8	13	20	20	12	7	13	20	20
24	12	8	13	15	15	11	9	13	15	15	11	8	13	15	15
26	11	8	11	10	10	10	9	11	10	10	10	8	11	10	10
28	9	9	9	6	10	8	8	9	6	10	8	8	9	6	10
30	8	9	7	4	10	7	8	7	4	10	7	9	7	4	10
32	6	8	6	4	10	6	7	6	4	10	6	9	6	4	10
34	4	7	3			4	7	3			4	8	3		
36	3	7	3			3	6	3			3	7	3		
38	2	6	2			2	5	2			2	6	2		
40	1	4	1			1	4	1			1	5	1		
42	1	4	1			1	3	1			1	4	1		
44—	1	5	1			1	4	1			1	6	1		
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

A fatömeg- és méretadatok a terepjellemzőkkel kiegészítve a fakitermelés technológiai lehetőségeire adnak számszerű eligazítást. A fakitermelési munkamódszerek célszerű meghatározását természetesen még egyéb tényezők (meglevő, vagy biztosítható feltártság, az egy munkahelyen egyszerre megjelenő fatömeg mennyisége stb.) is befolyásolják. Ezeknek egy része a távlati vágásbesorolási tervek különböző adataiból egyértelműen nyerhető, más adatokat pedig a szükséges mértékig meg lehet becsülni. A nyerhető faanyag meghatározása a faipar, ezen belül a fűrészipar fejlesztése szempontjából döntő jelentőségű. Az országos adatokból elbíráltató, hogy hol célszerű, sőt követelmény a vállalati határokat túllépő központi koordináció.

A véghasználati terület, fatömeg, mellmagassági átmérő, famagasság s a termőhelyi adatok végre módot nyújthatnak az erdőfelújítás gazdaságosságának számszerű elbírálásához, és az ehhez szükséges erdőfenntartási alap tényleges teherbíróképesség szerinti arányos felosztásához.

Úgy ítélem meg, üzemterveinket alkalmassá lehetne tenni arra, hogy hasonló mélységű elemzést adhassanak gépi programozással, külön kódolás nélkül. Meggyőződésem, hogy a fakitermelés lehetőségeinek ismertett, vagy hasonló módon való feltárása mint egyedüli alapadat-szolgáltatás megfelelő az erdőgazdasági és faipari tevékenység fejlesztési programjának kialakításához, valamint a fatermékek jövő piaci helyzetének prognosztizálásához. Faanyag forrásaink ismeretében és a piac mindenkori visszahatását figyelembe véve leszünk csak képesek a gazdálkodás és fejlesztés fő kérdéseiben helyesen dönteni.